

ρας, καθ' ἃς πικραλαμβάνει ἐκ τοῦ λυκίσκου τὴν ἀπαιτουμένην πικρότητα. Τὸ γλυεῦκος ἀναμιχθὲν οὕτω μετὰ τοῦ λυκίσκου διηθεῖται καὶ μεταγίγνεται εἰς κάδους, ἔνθα ἀφεθὲν ἤρεμον ὑφίσταται ἄλλην βραχεῖαν ζύμωσιν, τὴν καλουμένην οἰνοπνευματώδη, δι' ἧς ἡ σάκχαρις μεταβάλλεται εἰς οἰνόπνευμα.

Μετὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ζύμωσιν μεταγίγνεται αὖθις τὸ ὑγρὸν μετὰ προσοχῆς καὶ παραδίδεται εἰς κατανάλωσιν, ἔτοιμος πρὸς πόσιν ἤδη ζῦθος γενόμενον.

Ὁ ζῦθος εἶναι ποτὸν τῆς ψυχροτέρας Εὐρώπης, ἐν χρήσει ἐκεῖ ἀντὶ τοῦ οἴνου. Ἀπὸ τινων χρόνων ἡ ζυθοποιία καὶ παρ' ἡμῖν ἐπεξετάθη καὶ δὴ ἐν Ἀθήναις, θεωρουμένη ὡς τέρψις μὴ ἐνέχουσα τὸ ταπεινὸν καὶ χυδαῖον τῆς οἰνοποιίας, ἀλλ' εὐγενεστέρα τις οὕτα διὰ τὸ ἦττον μεθυστικὸν, καὶ τὸ πολὺ τῆς ἀξίας τοῦ ζύθου.

Ὁ ζῦθος εἶναι ποτὸν περιέχον πολλὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα, ἰδίως δὲ σάκχαριν, λεύκωμα, ἄμυλον καὶ διάφορα ἄλατα, πρὸς δὲ τούτοις καὶ διάφορα ὀξέα, ὧν σημαντικώτερον τὸ ἀνθρακικὸν, καὶ μόρια λυκίσκου πικρὰ καὶ αἰθεριώδη· ὅλα δὲ ταῦτα περιέχονται ἐντὸς πολλοῦ ὕδατος οὗ τινος ἡ ἀναλογία πρὸς τὰς οὐσίας ταύτας εἶναι 99-95⁰/₁₀₀. Ἐκτὸς τούτων περιέχει ὁ ζῦθος καὶ οἰνόπνευμα διαφόρου ποσότητος, κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ζύθου. Οὕτως ὁ αὐστηρὸς ἀγγλικὸς ζῦθος περιέχει 9-8⁰/₁₀₀ οἰνοπνεύματος, τὰ γερμανικὰ εἶδη 4⁰/₁₀₀.

Ὁ λίαν ἀφρίζων ζῦθος παράγεται προστιθεμένων ἐν ταῖς κλεισταῖς φιάλαις σακχάρους ἢ σταφίδων, δι' ὧν ἐξακολουθεῖ ἡ ζύμωσις καὶ ἡ παραγωγή ἀνθρακικοῦ ὀξέος.

Ὁ ζῦθος λοιπὸν, ὡς ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ οὐσιῶν, τρέφει μικρὸν τὸ σῶμα ἡμῶν, διεγείρει τὴν κυκλοφορίαν διὰ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ τονώνει τὸν στόμαχον διὰ τῆς πικρᾶς οὐσίας τοῦ λυκίσκου· ἀλλὰ πλὴν τούτου ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ὅλος ἰδιαζόντως, ὥσπερ καὶ ὁ οἶνος, διὰ τοῦ σπουδαιότερου τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, τοῦ οἰνοπνεύματος. Παραλείποντες τὴν θεωρίαν, περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ οἰνοπνεύματος ἐπὶ τοῦ σώματος, μνημονεύομεν ἐνταῦθα τῶν λόγων τοῦ Moleschott λέγοντος, ὅτι, ὅστις τρώγει ὀλίγον καὶ πίνει μετρίως οἰνόπνευμα ἔχει τὸ αὐτὸ ποσὸν αἵματος καὶ ἰσθῶν πρὸς τὸν τρώγοντα πολὺ μὴ πίνοντα δὲ ζῦθον, ἢ οἰνόπνευμα κεκραμμένον. Ἐντεῦθεν, λέγει ὁ Moleschott, εἶναι σκληρὸν ἢ ἀποστερωμένον τὸν ἐργάτην, τὸν ἐν ἰδρωτι τοῦ προσώπου ἀπολαμβάνοντα λιτὸν δαῖπνον, τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὃ ἔστι τοῦ μέσου ἐκείνου δι' οὗ διατηρεῖ ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἐλλιπῆ αὐτοῦ τροφήν. Ἐὰν εἶχε δαψιλεσέραν τροφήν ἠδυνάμεθα νὰ ἀποστερήσωμεν αὐτὸν τοῦ οἰνοπνεύματος· ἐνόσω ὅμως δὲν ληφθῆ φροντίς ὅπως τρέφεται ἐκ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ὁ ἐργαζόμενος, εἶναι σκληρὸν ἢ ἀ-

φαιρῶμεν ἀπ' αὐτοῦ ἐν ἀγαθὸν διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι ἡ χρῆσις αὐτοῦ φέρει εἰς κατάχρησιν.

Παρ' ἡμῖν ὁ ἐργάτης ὁ πορευόμενος εἰς κοπιώδη ἐργασίαν, καὶ δὴ τὴν ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ φέρων ἀνητημένην εἰς τοὺς ὄμους αὐτοῦ πλήρη ἐκ ῥητινίτου τὴν τσότρα, κομίζει μεθ' ἑαυτοῦ σωτήριον μέσον δι' οὗ θὰ συντηρήσῃ τὰς ὀλίγας δυνάμεις, ἃς θὰ δώσῃ αὐτῷ ξηρὸς ἄρτος, ἐλαῖαι, τυρὸς, ὀπωρικά καὶ τὰ παρόμοια, ἅτινα πορίζεται ἐκ τοῦ εὐτελοῦς ἡμερομισθίου, ὅπερ εἶναι ἀνεπαρκὲς νὰ συντηρήσῃ ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογενεῖάν του. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ χρῆσις πολλὰκις φέρει τὴν κατάχρησιν καὶ καταλήγει εἰς τὴν συνήθη μέχρι μῆθια οἰνοποιίαν καὶ ζυθοποιίαν, ἧτις ἐπιφέρει ὀλέθρια ἀποτελέσματα εἰς ἰδιώτας καὶ οἰκογενειάρχας· κατὰ τῶν κακῶν ὅμως τούτων ἐπιφέρει θεραπείαν αὐτὴ ἡ κοινωνία διὰ τῆς διδασκαλίας, διὰ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἀγωγῆς, διὰ τοῦ συνετοῦ παραδείγματος τῶν σωφρόνων καὶ νηφαλίων πολιτῶν, καὶ διὰ τῆς συστάσεως ἐταιριῶν σκοποῦσῶν τὴν διάδοσιν ἠθικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς κατωτάτας τάξεις τῆς κοινωνίας.

Ο ΑΓΙΟΣ ΗΛΙΑΣ

Ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Ἀχαάβ, οὗ ὁ ζυγὸς κατέστη βαρὺς καὶ ἀφόρητος ἐν Ἰουδαίᾳ, διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ τῶν φοινίκων Βάαλ καὶ τὴν περιφρόνησιν καὶ τοὺς διωγμοὺς τῆς ἰσραηλιτικῆς θρησκείας, ὁ προφῆτης Ἡλίου ὁ Θεοδίτης ἀντετάχθη εὐτόλμως κατ' αὐτῆς, στηλιτεύων τὰς παρεκτροπὰς τοῦ βασιλεύοντος οἴκου καὶ προασπίζων τὰ καταπατούμενα τοῦ λαοῦ δικαίωματα. Ἐκ τῶν προφητῶν, οἵτινες ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ κοινωνίᾳ ἐξεπροσώπησαν πάντοτε τὴν κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἀντιπολίτευσιν, ἐναπέμνε μόνος αὐτός· ἡ αἰμοχαρῆς τοῦ Ἀχαάβ σύζυγος εἶχεν ἠδὴ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ τότε προφητεύσαντας, ἐπέδαψίλευε δ' ἀφ' ἑτέρου ἀφθόνους τιμὰς καὶ ἐν εὐνοίᾳ μεγάλη εἶχε τοὺς ἰσρεῖς τοῦ Βάαλ. Ἀλλὰ τὸ κενὸν, ὅπερ ἡ καταστροφή τῶν προφητῶν κατέλιπεν, ἐπλήρωσεν ὁ ἕκτακτος ἀληθῶς ἀνὴρ οὗτος, ὅστις διὰ τοῦ θερμοῦ αὐτοῦ ζήλου ὑπὲρ ἀνορθώσεως τῆς πατρῴας θρησκείας, διὰ τῆς μισαλλοδοξίας, ὑφ' ἧς ἐνεφορεῖτο καὶ τοῦ ἀμειλικτου μίσους καὶ τῆς ὀμότητος, ἦν πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς ἐδείκνυε, διὰ τοῦ ἀξέστου καὶ εὐθαρσοῦς χαρακτῆρός του, παρέχων τύπον ἐντελῆ θεολήπτου Ἰουδαίου, κατῴρθωσε νὰ συνασπίσῃ περὶ ἑαυτὸν ἅπαν τὸ ἐθνικὸν στοιχεῖον καὶ νὰ ἐπενέγκῃ τὴν κατάλυσιν τῆς λαομισθίου τυραννίδος.

Ἐνεκα τῆς σπουδαίας θέσεως ἣν ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ ἱστορίᾳ κατέχει καὶ τῶν τελεσφόρων αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς θρησκείας ἀγῶνων, ὁ προφῆτης Ἡλίας δὲν ἐβράδυνε νὰ προσλάβῃ μυθικόν τινα

χαρακτήρα. Καθ' ἣν ἐποχὴν συνετάχθησαν αἰὲν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἱστορικαὶ βίβλοι τῶν Βασιλειῶν, αἱ πλεῖσται τῶν εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων εὐλαβῶν παραδόσεων εἶχον ἡδὴ διαπλασθῆ, μὴ ἐξαίρουμένης μὴδ' αὐτῆς τῆς προδήλως ὑστερωτέρας περὶ ἀναλήψεως τοῦ προφήτου εἰς οὐρανοὺς ἐν ἄρματι πυρός. Αἱ τοιαῦται παραδόσεις ἀναπτυσσόμεναι βαθμηδὸν συνεταύτισθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων μετὰ τῶν δοξασιῶν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσία· ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνομιζέτο ὅτι τοῦ Μεσσία προηγηθήσεται ὁ Ἥλιος ἐν τῷ κόσμῳ, οὕτως ἐξηγουμένης περικοπῆς τινος τοῦ προφήτου Μαλαχίου (δ', 5), ἣν ὁμοῦς οἱ μὲν εὐαγγελιστὰὶ Ματθαῖος (ιά, 14. ιζ', 11) καὶ Μάρκος (θ', 11) θεωροῦσιν ὡς προφητεῖαν περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, ἐννοοῦσαν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον διὰ τῆς ὀνομασίας τοῦ Ἥλιος, τινὲς δὲ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας προσεπάθησαν ν' ἀποδείξωσιν ὡς ἀναφερομένην εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ. «Προφήται. . . τῆς δευτέρας (παρουσίας) πρόδρομον λέγουσι τὸν Ἥλιον ἔσεσθαι», λέγει ὁ Χρυσόστομος. Ἐκ τούτου ἐν τοῖς ὕμνοις τοῖς ψαλλομένοις ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ τῇ εἰκοστῇ Ἰουλίου, ὅτε τελεῖται ἡ μνήμη αὐτοῦ, ὁ προφήτης Ἥλιος ἀποκαλεῖται «ὁ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως θεὸς πρόδρομος», «ὁ δεύτερος πρόδρομος τῆς παρουσίας Χριστοῦ», προστίθεται δ' ὅτι ὠρίσθη αὐτῷ «μὴ ἰδεῖν τὸν θάνατον, ἕως ἂν κηρύξῃ τὴν τῶν πάντων συντέλειαν.» Κατὰ δὲ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, θά ἐπιφανῆ ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου συγχρόνως μετὰ τοῦ Ἀντιχρίστου, ἐξουδετερῶν οὕτω τὰ ἐκ τῆς παρουσίας τούτου κακά. Ἐν γένει δὲ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἔταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐξεχόντων προφητῶν καὶ ἁγίων· ἐν τοῖς ὕμνοις ἐπικαλεῖται ἐπίγειος ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος, ὡς δ' ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀναφέρει, «ἀνελήφθη εἰς οὐρανοὺς διότι «ὁ κόσμος οὐκ ἦν ἀντάξιός αὐτοῦ.»

Ὁ μυθικός τοῦ προφήτου Ἥλια χαρακτήρ ἀνεπτύχθη, ὡς εἶδος, μεγάλως ἐκ τῶν τοιούτων ἰδεῶν, ἐπὶ τέλους δὲ, προσλαβὼν πάντα σχεδὸν τὰ στοιχεῖα ἡλιακῆς ἢ τοῦ πυρός θεότητος, συνεταύτισθη πρὸς τὸν Ἥλιον. Εἰς τοῦτο δ' οὐ μικρὸν συνέτεινον καὶ αἱ ἀπεικονίσεις τοῦ προφήτου, πρὸ πάντων δ' αἱ παριστώσαι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάβασιν αὐτοῦ, εὐρισκόμεναι δ' ἰδίως ἐπὶ χριστιανικῶν σαρκοφάγων τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν εἰσέτι ἠκμαζεν ἡ πολυθεΐα καὶ ἦτο εὐκόλον εἰδωλολατρικαὶ δοξασίαι νὰ συγχωνευθῶσι μετὰ χριστιανικῶν. Ὁ προφήτης Ἥλιος ἀπεικονίζεται ἐν αὐταῖς ἀπαραλλάκτως ὡς ὁ ἥλιος, τὸ δὲ τέθριππον αὐτοῦ ὡς τὸ τοῦ ἡλίου. Ἐν ἀπεικονίσει προσέτι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ Ἥλιος παρίστανται τὸν ἥλιον, καὶ ὁ Μω-

σῆς τὴν σελήνην, ὡς τοῦτο προδήλως καταδείκνυται ἐκ πολλῶν συμβολικῶν εἰκόνων τῆς Μεταμορφώσεως, εἰς τοὺς πρώτους τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνους ἀνερχομένων, ἐν αἷς ὁ μὲν Χριστὸς παρίστανται διὰ σταυροῦ, τὸν δὲ Μωσῆν ἀντικαθίστησιν εἰκὼν μιᾶς τῶν φάσεων τῆς σελήνης ἢ τὸ λατινικὸν αὐτῆς ὄνομα Luna, καὶ τὸν Ἥλιον ἥλιος ἢ ἡ λέξις Sol (ἥλιος). Τῶν τοιούτων παραστάσεων τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξήγησιν δ κ. Αἰμίλιος Βυρονόφ εὐρίσκει ἐν τῇ Ἰνδικῇ θρησκείᾳ· ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ Βέδα πολλοὶ ὕμνοι παριστώσι τὸν θεὸν τοῦ πυρός Agni μεταμορφούμενον ἐπὶ βωμοῦ ἢ ἐπὶ λόφου ἐν μέσῳ «τῶν δύο μεγάλων αὐτοῦ συγγενῶν», τοῦ ἡλίου δῆλον ὅτι καὶ τῆς σελήνης (μάς ἢ μάσα σανσκριτιστι), ἐπισκοτίζοντα δὲ διὰ τῆς λάμψεώς του τὴν λάμψιν ἐκείνων.

Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀναλογίας τῶν συμβόλων καὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Ἥλιου καὶ τοῦ προφήτου Ἥλιου καὶ ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀνόματος, τὰ ἱερὰ τῷ Ἥλιῳ ἀντικατέστησαν παρὰ τοῖς ἐκχριστιανισθεῖσιν Ἕλλησιν ἐκκλησίαι πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ἥλιου, οὗ ἡ μνήμη τελεῖται τῇ εἰκοστῇ Ἰουλίου, ἐν ὥρᾳ δῆλον ὅτι τοῦ ἔτους προσφορωτάτη πρὸς λατρείαν ἡλιακῆς θεότητος, τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου τότε ἐκπεμπουσῶν πλεῖονα θερμότητα καὶ φῶς. Αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων, αἵτινες τὸ πάλαι ἀφιεροῦντο εἰς ἡλιακῆς θεότητος καὶ ἰδίως τῷ Ἥλιῳ, εἰσὶ νῦν ἱερὰ τῷ προφήτῃ Ἥλιῳ· οὐδ' ὑπάρχει κορυφὴ ὄρους, μὴ ἔχουσα παρεκκλήσιον καθιερωμένον τῇ μνήμῃ αὐτοῦ. Τὸ γνωστότατον δὲ καὶ ἐπισημότατον μέρος, ἔνθα ἡ τοῦ ἁγίου τοῦτου προσκύνησις ἀντικατέστησε τὴν λατρείαν τοῦ Ἥλιου, εἶνε τὸ ὄρος τῆς Λακωνικῆς Ταύγετον, Ἅγιος Ἥλιος μετωνομασθέν.

Ταύγετον τὸν ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ Σπαρτιάται καὶ μακρὸν τὸν λέγουσιν Ἥλιον οἱ Μανιάται,

ὡς λέγει ὁ Μανιάτης ποιητῆς τῆς παρελθούσης ἐκατονταετηρίδος Νικήτας Νηφάκης. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἦν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἱερὸν Ἥλιου, εἰς δὲ ἔθρον ἵππους, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου· νῦν δ' ὑπάρχει ἐκκλησιδίον τι πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ἥλιου, καὶ κατὰ τὴν ἐορτὴν αὐτοῦ προσκυνηταὶ μετὰ κόπου ἀναρριχώμενοι μέχρι τῆς κορυφῆς, προσφέρουσι σωρείας λιθάνου, εἰς αὐτὴν ἐμβάλλουσι πῦρ, πολυπληθεῖς πυρὰς οὕτω σχηματίζοντες, ἀνακαλούσας τὸν ἀρχαῖον τρόπον τῆς λατρείας τῶν ἡλιακῶν θεοτήτων.

Κατὰ τινὰ παράδοσιν ὁ ἅγιος Ἥλιος θεωρεῖται κύριος τῆς βροχῆς καὶ διαμένων ἐτι ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀφιέρωνται δ' αὐτῷ τὰ ὑψηλὰ μέρη, διότι ἐκεῖ νομίζουσιν ὅτι συνήθως ἐνδιαίτῃται καὶ ἐκεῖθεν εὐκολώτερον δύναται νὰ ἐξαποστείλῃ βροχὴν ὁσάκις οἱ πιστοὶ μετὰ συντριβῆς ἱκετεύουσιν αὐτόν. Καὶ ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν μεσαιῶνα

καὶ ἐν Σερβίᾳ ὁ ἅγιος Ἡλίας θεωροῦντο κύριος τῆς βροχῆς καὶ λιτανείας ἐποιοῦν αὐτῷ ἐν ἀνομβρίαις· προῆλθε δ' ἀναμφιβόλως ἡ τοιαύτη δοξασία ἐκ τῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἱστορουμένων περὶ ξηρασίας καὶ ὑετῶν τῇ διαταγῇ τοῦ Προφήτου τούτου ἀποστελλομένων ἐπὶ τὴν γῆν. Ἐπεκράτει δ' ὁμοίως καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντίοις, ὡς καταδεικνύει χειρόγραφόν τι ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Λέσθῳ μονῆς τοῦ Λειμῶνος κατακείμενον, ἀναγράφον δὲ τὰς περὶ τῶν φυσικῶν φαινομένων ἰδέας αὐτῶν. Ἐκ τοῦ περιεργατάτου καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἀρκούντος ἐνδιαφερόντος χειρογράφου τούτου ἀποσπῶμεν τὴν ἐπομένην περικοπήν, ἐν ἣ, ἐκτὸς τῆς ἐν λόγῳ δοξασίας, ἐκτίθενται καὶ τινες ἄλλαι συναφείς προλήψεις :

«*Ἐπιφάνιος* εἶπεν· Ἄρα ἀληθεύουσιν οἱ λέγοντες ὅτι ὁ προφήτης Ἡλίας ἐστὶν ἐν τῷ ἄρματι θρονῶν καὶ ἀστράπτων ἐν ταῖς νεφέλαις καὶ ὅτι δράκοντα διώκει;¹

»*Ἀνδρέας*. Μὴ γένοιτο! Ἐσχάτης ἀνοίας τοῦτο ἐστὶ καὶ ἀκοῆ παραδέξασθαι, ἀνθρωποφρονοβλαβεῖς, ἐξ οἰκείας διανοίας ταῦτα συναγράψαντο, ὡσπερ ὅτι καὶ στρουθία ὁ Χριστὸς, ἐνώπιον τῶν Ἰουδαίων ἐκ πηλοῦ διέπλαττεν, εἰς τὸν ἀέρα ἐπέριπτε καὶ ἐπέταντο καὶ χειμῶν ἄλευρος ἐχρημάτιζεν, ὡσπερ γὰρ ταῦτά ἐστι ψεῦδος, οὕτω καὶ αὐτὰ ψεῦδος καθεστήκασιν καὶ ὅποσα οἱ αἵρετικοὶ νοθεύσαντες ἀλλόκοτα ἐδογματίσαν. . . .

»Ἡλίας οὖν εἰς τοὺς οὐρανοὺς οὐκ ἀνέβη, μὴ γένοιτο οὔτε ἐπὶ ἄρματος καθέζεται· *χάρις δὲ ἔχει ἐπὶ τοῦ νεοῦ, τοῦ παρακαλεῖν τὸν Θεόν, ὅπως ἐν καιρῷ ἀνδρῶν δώσῃ τῇ γῆ ὑετόν.* . .

»*Ζῆ* τοίνυν ὁ Ἡλίας καὶ ἐστὶν ἐπὶ τῆς γῆς, κἂν μῆδεις ὁ γνωρίζων αὐτόν, *ζῆ δὲ καὶ ὁ Ἐνώχ καὶ μέσω πολλῶν ἀποστρέφεται καὶ οὐδεὶς ἐστὶν ὁ γνωρίζων αὐτόν. Ζῆ δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης, καὶ ἐστὶν εἰς τὸν κόσμον ὡσπερ μαργαρίτης, ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου, ἀφθεῖς τοῦ εἶναι ἐν σαρκὶ ἀντιπρόσωπος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἰλάσκεσθαι ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας.*»

N. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ.

ΛΥΣΙΣ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ

Σαρδάνιος ἢ Σαρδόνιος γέλωσ καὶ Σαρδάνιον ἢ Σαρδόνιον γελᾶν.

«Ὅτι ἡ παροιμιώδης αὕτη ἔκφρασις ἐδήλου γέλωτα σαρκαστικὸν καὶ χλευαστικὸν ἀποδέχονται οἱ παραδεχόμενοι τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως

1. Νῦν ὁ λαὸς δοξάζει περὶ τῆς θρονῆς ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ θορύβου ὃν ποιοῦσιν οἱ νεκροὶ διώκοντες ἀλλήλους· ὁμοίως οἱ Πυθαγόρειοι, κατὰ Ἰωάννην τὸν Λυδὸν, ἀπέδιδον τὸν κεραυνὸν εἰς συμπλοκὴν τῶν δαιμόνων ἐν τῷ αἵθερι. Ἄνάλογος εἶναι καὶ ἡ ἑτέρα τῶν Πυθαγορείων δοξασία περὶ σεισμοῦ, ὃν, ὡς ἀναφέρει ὁ Αἰλιανός, «ἐγενεαλόγουν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σύνουδον τεθνεώτων.» Τὴν δὲ ἰδέαν τῶν Βυζαντινῶν ὅτι ὁ κεραυνὸς διώκει δράκοντα, ἀναφέρει καὶ πολεμεῖ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός.»

Σαρδάνιος ἐκ τοῦ *σαίρειν*, ἀνοίγειν τὸ στόμα, ἐξ οὗ ὁ παρακείμενος σέσηρα, καὶ ἡ μετοχὴ σσηρῶς, ὁ χλευαστικῶς γελῶν. Ἐντεῦθεν τὸ ῥῆμα *σσηρῆναι* εὐρηται μετὰ τοῦ *χλευάζειν*, τὸ τοὺς ὀδόντας *γαίρειν* ἐπὶ διακαμωθήσει κατὰ τὸν Φώτιον· καὶ *σέσηρε, γελᾶ δολλῶς*, κατὰ τὸν Ἡσύχιον. Τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχει καὶ ὁ Εὐστάθιος παράγων τὸν Σαρδάνιον γέλωτα ἐκ τοῦ *σσηρῆναι τοῖς ὁδοῦσι*, ἢ ἄκροισ χεῖλεσι. Ἐκ τοῦ *σαίρειν* παρήκται τὸ ῥῆμα *σαρδάζειν*, τουτέστι μετὰ πικρίας γελᾶν, *σαρκάζειν*.

Ἄλλ' ἐπειδὴ φέρεται ἡ παροιμία καὶ ἄλλως, λέγεται δῆλα δὴ καὶ γέλωσ *Σαρδόνιος*, οἱ ἀρχαῖοι διάφορον ἐξήνεγκον περὶ τούτου γνώμην. Κατὰ τὸν Ἀλεξανδρινόν, τὸν παροιμιολογῶν Αἰσχύλον, ἡ παροιμία ἔσχεν ἀρχὴν ἐκ τινος ἀήθους καὶ ὠμοτάτης συνήθειας, οὐσης ἐν χρήσει παρὰ τοῖς κατοικοῖς τῆς νήσου Σαρδοῦς. Οἱ Σαρδοῖοι εἶχον παραλαβόντες παρὰ τῶν Καρχηδονίων, ὧν ἦσαν ἄποικοι, τὴν ἀπανθρωποτάτην τῶν συνηθειῶν, νὰ θύωσι τῷ Κρόνῳ τοὺς ὑπὲρ τὰ ἐβδομήκοντα ἔτη γεγονότας γονεῖς αὐτῶν, καὶ τοῦτο ποιοῦντες ἐγέλων καὶ ἠσπάζοντο ἀλλήλους. Κατὰ τὸν Αἰσχύλον λοιπὸν τοῦτον τὸν γραμματικὸν ὁ προσποίητος καὶ οὐχὶ ἐξ εἰλικρινείας γιγνόμενος γέλωσ Σαρδόνιος ἐκλήθη. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Αἰσχύλου συμφωνοῦσι καὶ ἄλλοι τῶν παλαιῶν, ὡς Γρηγόριος ὁ Κύπριος, ὁ Ἡσύχιος, ὁ Σχολιαστὴς τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ ἄλλοι.

Κατὰ τὸν γραμματικὸν Τιμαῖον οἱ τῆς νήσου Σαρδοῦς κάτοικοι ἰσάντες τοὺς γονεῖς αὐτῶν παρὰ τοὺς βόθρους, εἰς οὓς ἐμελλον νὰ ῥίψωσιν αὐτοὺς, ἔπαιον διὰ ῥοπάλων καὶ ὕστερον ἐκρήμιζον. Οἱ γονεῖς οὕτως ἀποθνήσκοντες ἐγέλων! Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Τιμαίου ἐκτίθησιν ὁ σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος. Τοῦ ἔθους τούτου μνημονεύει καὶ ὁ Αἰλιανός. Κλείταρχος ὁ ἱστοριογράφος ἀποδίδωσι μὲν τὴν ἀρχὴν τῆς παροιμιώδους ταύτης φράσεως οὐχὶ εἰς τοὺς Σαρδῶνας, ἀλλ' εἰς τοὺς Φοίνικας καὶ Καρχηδόνιους, οἵτινες ἔκαιον τὰ τέκνα αὐτῶν τῷ Κρόνῳ ἐν καιροῖς δυστυχίας, ἐξηγεῖται ὁμοῦς τὴν λέξιν φυσικώτερον. Κατ' αὐτὸν δῆλα δὴ ἡ φλοξ συνείλεκε τὰ μέλη καὶ τὸ στόμα ἐφαίνετο σσηρῶς, τουτέστιν ἀνοικτὸν καὶ χάσκον, παροιμιῶς πρὸς τοὺς γελῶντας.

«Ὅτι δὲ ἡ παροιμία δὲν φαίνεται ληφθεῖσα ἐκ τοῦ παρὰ Σαρδοῖοις ἐθίμου τοῦ φονεῦσιν τοὺς γονεῖς, γίγνεται πιστευτὸν, νομιζόμεν, ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι τὸ ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον ἔθιμον τοῦ φονεῦσιν τοὺς γεγηρακότας γονεῖς ὑπῆρχε καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Οὕτω κατὰ Αἰλιανὸν οἱ Δερβίκται ἢ Δέρβικες, λαὸς Σκυθικὸς, τοὺς ὑπὲρ τὰ ἐβδομήκοντα ἔτη γεγονότας, εἰ μὲν ἦσαν ἄνδρες ἔθουον, εἰ δὲ γυναῖκες ἀπηγγόνιζον. Καὶ οἱ Μασσαγέται καὶ Τιβαρηνοὶ τὸ αὐτὸ ἔπραττον κατὰ τὸν Πορφύριον. Καὶ ἄλλοι δὲ λαοὶ κατὰ τὸν Εὐσέβιον τοιαύτην εἶχον συνήθειαν. Τὸ δὲ